

AVRUPA TOPLULUKLARI'NDA İPTAL DAVALARI

Yrd.Doç.Dr. Kamuran REÇBER*

Abstract

Cases of annulment in the three European Communities founding treaties contain various differences, in terms of the parties, subject-matter, reason and duration. On the other hand, except for the minimal differences, the cases of annulment have the similar basis in both EC and Euratom founding treaties.

Purpose of this study is to define, in general and abstract terms, subject-matter, parties and annulment of decisions, i.e., legal effects resulting from the annulment of the acts of the Community organs within the framework of the founding treaties. The analysis have based on the cases pending before the European Court of Justice, and therefore, European Court of First Instance.

GİRİŞ

Avrupa Toplulukları kavramı, Avrupa Toplulukları'nı oluşturan Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT), Avrupa Topluluğu (AT) ve Avrupa Atom Enerji Topluluğu (AAET)'nu belirlemek amacıyla kullanılmaktadır. Zira, bu üç Topluluğun Kurucu Andlaşmaları itibarıyla tamamlayıcı nitelikte fonksiyonlarına rağmen, her birinin ayrı hukuk kişiliğine sahip olması¹, hak ve sorumluluklarının, görev ve yetkilerinin farklılık arz etmesi, Avrupa Toplulukları kavramının kullanılmasını gerekli kılmaktadır. Hukuki yapıları, görev ve yetkileri açısından klasik uluslararası örgütlerden ayrılan Avrupa Toplulukları, İkinci Dünya Savaşı sonrası, kimi Batı Avrupalı Devletleri, çeşitli konularda işbirliğini ve entegrasyonu

* Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Devletler Hukuku, Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

¹ Avrupa Toplulukları'nın kişiliği konusunda bkz. ;

- Mehmet GENÇ, **Avrupa Topluluklarının Kurumsal ve Hukuksal Yapısı**, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayını, No 72, Bursa, 1993, s. 29-35 ;

- Hüseyin PAZARCI, **Uluslararası Hukuk Açısından AET'nin Yaptığı Andlaşmalar**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1978, s. 9-31;

- Hüseyin PAZARCI, **Avrupa Toplulukları'nın Uluslararası İlişkileri (Hukuksal Çerçeve)**, Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 1991, s. 14-19.

sağlama amaçlı olarak bir araya getirmiştir. Avrupa Toplulukları'nın, Kurucu Andlaşmaları itibarıyla kendilerine tanınan yetkiler açısından kimi konularda süpranasyonel karaktere sahip olmaları onların eylem ve işlemlerinde üye devletler karşısındaki etkinliğini ön plana çıkarmaları² açısından ilginç olmaktadır.

Avrupa Toplulukları'nın hukuki yapısı ve türeme norm yapma özelliği, Kurucu Andlaşmalarda benimsenen koşullara uygun olarak üye devletler arasında bir birlikteliğin sağlanmasında belirleyici olmaktadır. Avrupa Toplulukları'nın hukuki yapısı içerisinde Avrupa Toplulukları Adalet Divanı (ATAD), Kurucu Andlaşmaların ve işbu Andlaşmalara istinaden tesis edilen hukuki tasarrufların uygulanmasında ve yorumlanmasında Topluluklar hukukuna saygı gösterilmesini sağlayan bir yargı organıdır. Aşağıda belirteceğimiz nedenlerle, Toplulukların Kurucu Andlaşmalarındaki düzenlemelere uygun olarak tesis edilmeyen veya edilemeyen tasarruflara karşı ATAD nezdinde iptal davaları yetkili sùjeler tarafından kendilerine tanınan yetkiler çerçevesinde açılabilir.

Diğler yandan belirtmek gerekir ki, ATAD'na yardımcı olmak amacıyla, AT Konseyi tarafından 24 Ekim 1988 tarihli karar ile Avrupa Toplulukları İlk Derece Mahkemesi (ATİDM) kurulmuştur. ATİDM, ilk derecede, çeşitli konularda iptal, hareketsizlik ve tazminat davalarına bakabilmektedir. ATİDM'nin 01.11.1989 tarihinde faaliyete geçmesinden bu yana, işbu Mahkeme nezdinde açılan çok sayıda iptal davası mevcuttur³. ATİDM nezdinde açılan iptal davaları, yukarıda

² Avrupa Toplulukları Hukukunun ulusal hukuklara göre önceliği konusunda bkz., Ayşe Füsün ARSAVA, **Avrupa Toplulukları Hukuku ve Bu Hukukun Ulusal Alanda Uygulanmasından Doğan Sorunlar**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No : 545, Ankara, 1985, s. 73-98.

³ İşbu makalenin konusu, ATİDM'nin yargı yetkisi, dolayısıyla yargılamaya yetkili olduğu konuları incelemeyi oluşturmadığı için, biz burada ATİDM'nin kısaca görev alanlarına değinmekle yetineceğiz (ATİDM hakkında bkz., <http://www.eleves.ens.fr:8080/home/mlnguyen/droit/cjce.html>). ATİDM, Avrupa Toplulukları Kurucu Andlaşmaları'nın revize edilen düzenlemelerinde (örneğin AT Kurucu Andlaşmasının 225. Md.'si) yer alırken, gerek bu düzenlemelerde, gerekse kuruluşuna ilişkin Konsey Kararında (Konsey Kararı için internet üzerinden bkz., <http://curia.eu.int/fr/txts/cting/txt6.pdf>) ve daha sonra kendisiyle ilgili kabul edilen diğler belgelerde yer almaktadır. Konsey Kararının 3. Md.'si gereğince, bir Topluluk hukuku organının kurulmasını sağlayan kararda yer alan aksi yöndeki düzenlemeler hariç, Toplulukları kuran andlaşmalar yoluyla Adalet Divanı'na tevdi edilen yetkileri ve bu yetkilerin icrası için alınan kararları, ATİDM, ilk derecede :

1. AAET Kurucu Andlaşmasının 152. Md.'si ve AET Kurucu Andlaşmasının 179. Md.'sinde (yeni 236. Md.) belirtilen uyumsuzlıklara,
2. AKÇT Kurucu Andlaşmasının 42. Md.'si, 40. Md.'sinin bir ve ikinci bentleri, 35. Md.'si ve 33. Md.'sinin 2. Prg.'ı gereğince gerçek ve tüzel kişiler tarafından açılan davalara,
3. AET Kurucu Andlaşmasının 173. Md.'sinin 2. Prg.'ı (yeni 230/4. Md.), 175. Md.'sinin 3. Prg.'ı (yeni 232/3. Md.) ve 178 (yeni 235. Md.) ve 181 Md.'leri (238. Md.) gereğince gerçek ve tüzel kişiler tarafından açılan davalara,

belirttiğimiz AT Konseyi Kararının 3. Md.'sinde benimsenen durumlara ilişkin olmaktadır. Konsey Kararının 3. Md.'sine istinaden AKÇT Kurucu Andlaşması'nın 33. Md.'sinin 2. Prg.'i, AT Kurucu Andlaşması'nın 230. Md.'sinin 4. Prg.'i ve AAET Kurucu Andlaşması'nın 146. Md.'sinin 4. Prg.'i gereğince, gerçek veya tüzel kişiler aşağıda belirleyeceğimiz nedenlerle ATİDM önünde iptal davaları açabilirler. ATİDM'nin ilk derecede bakmaya yetkili olduğu davalar, ATAD'ın iş yükünü oldukça azaltmıştır⁴.

İptal davaları, her üç Topluluk Kurucu Andlaşmasında, muhatap, konu, neden ve süre itibarıyla çeşitli farklılıklar⁵ içermektedirler. Ancak, AT ve AAET Kurucu Andlaşmaları, iptal davaları konusundaki düzenlemeleri küçük farklılıklar dışında benzerlikler oluşturmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Avrupa Toplulukları Kurucu Andlaşmaları çerçevesinde, ATAD, dolayısıyla ATİDM⁶ nezdinde açılacak iptal davalarında, davaların konusunu, davaları açmaya ehil sùjeleri, dava açılacak sùjeleri ve açılan davalar sonucu iptal edilen Topluluklar organlarının tasarruflarının geçersizliğinin doğuracağı hukuksal etkileri genel ve soyut olarak belirlemektir.

1. Toplulukların Kurucu Andlaşmalarında İptal Davalarına İlişkin Düzenlemeler

Avrupa Toplulukları itibarıyla iptal davalarının konusu ve işbu davaları açmaya ehil kişi/kişiler, davaların kimlere karşı nasıl ve ne şekilde açılacağı, Topluluklar Kurucu Andlaşmalarında düzenlenmektedir. Konuya ilişkin olarak, AKÇT Kurucu Andlaşmasının 33., AT Kurucu Andlaşmasının 230. (eski 173. Md.) AAET Kurucu Andlaşmasının 146. Md.'leri doğrudan iptal davaları konusu ile ilgili olmaktadır.

4. AAET Kurucu Andlaşmasının 146. Md.'sinin 2. Prg.'i, 148. Md.'sinin 3. Prg.'i, 151 ve 153. Md.'leri gereğince gerçek ve tüzel kişiler tarafından açılan davalara bakmaya yetkilidir.

⁴ ATİDM'nin davaya bakmaya yetkili olduğu konularda, aşağıda kimi kez " ATİDM " ibaresini kullanmayı tercih edeceğiz. ATAD'ın yetkisinde olup da iş yükünün azaltılması amacıyla kurulan ATİDM, ATAD'ndan bağımsız değildir. Ayrıca, ATİDM'nin davaya bakmaya yetkili olduğu konularda, ATAD temyiz yetkisine sahiptir. Diğer yandan belirtmek gerekir ki, Kurucu Anlaşmalarda, ATİDM'nin yetkili olduğu alanlarda, kimi durumlarda ATİDM yerine ATAD terimi geçmektedir. Örneğin, AT Kurucu Andlaşmasının 232. Md.'sinin 3. Prg.'i (eski 175. Md.'nin 3. Prg.'i) itibarıyla ATİDM, AT Konseyi'nin 1988 tarihli kararıyla yetkilendirilmesine rağmen, işbu paragrafta ATİDM terimi değil ATAD terimi kullanılmaktadır.

⁵ Bkz., Ali Ülku AZRAK, *Avrupa Topluluklarında İdari Yargının Genel Esasları*, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No 3072, İstanbul, 1982, s. 101.

⁶ Bkz., 3 nolu dipnot.

2. İptal Davasının Konusu ve İptal Nedenleri

İptal konusu, Topluluk kurumlarının AT hukukuna uygun olmayan tasarrufları veya işbu tasarruflardan dolayı zarar gören süjelerin durumunu kapsamaktadır. İptal davaları, konu ve dayandırılacak nedenler itibarıyla sınırlandırılmıştır. Diğer bir ifadeyle, hukuki sonuç doğurmayan tasarruflara karşı dava açılmamaktadır. İptal davaları, Topluluk kurumlarının türeme normlar itibarıyla (**AT ve AAET Kurucu Andlaşmaları** : Tüzükler (Kararnameler)⁷, Direktifler (Yönergeler), Kararlar : **AKÇT Kurucu Andlaşması** : Genel Kararlar, Tavsiyeler, Ferdi Kararlar) tesis edilen tasarruflarına (işlemlerine) karşı bir korunma aracı olmaktadır. Her üç Topluluğun Kurucu Andlaşmalarında benimsenen Topluluk organları tasarrufları belirlenmiş de olsa, ATAD, iptal istemi konusunu oluşturan kimi davalarda, iptali istenen tasarrufları geniş yoruma tabi tutmakta ve “ *uygulama zorunluluğu* ” doğuran tüm tasarruflar için iptal davası açılabilceğini kabul edebilmektedir. Bu bağlamda, Arat’ın da benimsediği gibi, tesis edilen tasarruf veya tasarrufların “ *özü* ” değerlendirmeye alınmalıdır⁸. Bu konuda, ATAD, karar verdiği bir davada, hukuksal sonuçlar doğuran tüm Topluluk tasarruflarına karşı iptal davası açılabilceğini kabul etmiştir⁹.

Topluluk organları tarafından tesis edilen bir “ *görüş* ”ün, “ *karar* ” niteliğinde olduğuna hükmetme yetkisi ATAD’nin yetkisindedir. Topluluk organlarıca “ *görüş* ” olarak tesis edilmesine rağmen “ *karar* ” niteliğinde etki doğuruyorsa, dolayısıyla bağlayıcı bir sonuç oluşturuyorsa (örneğin yükümlülük getiriyorsa), işbu tasarruf, iptal davası konusu olabilecektir¹⁰. Avrupa Toplulukları Kurucu

⁷ AT (249. Md.’nin 2. Prg.’ı) ve AAET (161. Md.’nin 2. Prg.’ı) Kurucu Andlaşmalarının fransızca versiyonlarında kullanılan “ *réglement* ” (Tüzük-kararname) terimini Tüzük olarak kullanmayı tercih ediyoruz.

⁸ Tuğrul ARAT, **Avrupa Toplulukları Adalet Divanı**, ATAUM Yayını, No 3, Ankara, 1989, s. 59 . Ayrıca, aynı görüşün benimsenmesine ilişkin bkz., Haluk GÜNUĞUR, **Avrupa Topluluğu Hukuku**, Avrupa Ekonomik Dayanışma Merkezi, Ankara, 1996, s. 297.

⁹ ATAD’nin 31.03.1971 tarihli Commission/Conseil davası kararı için bkz., internet üzerinden, <http://curia.eu.int/common/recdoc/indexaz/fr/c1.htm>, **22/70**, Arrêt du 31.03.1971, Commission / Conseil, Rec.1971, s. 263. Ayrıca, bkz., Haluk GÜNUĞUR, *Ibid.*, s. 197, 297-298.

¹⁰ Tuğrul ARAT, *op. cit.*, s. 59. Bu konuda, ATAD’nin 10.12.1957 tarihli kararı için bkz., internet üzerinden <http://curia.eu.int/common/recdoc/indexaz/fr/c1.htm>, **1/57**, Arrêt du 10.12.1957, Usines à tubes de la Sarre / Haute Autorité, Rec.1957, s. 201. Topluluk organları tarafından tesis edilen tasarruflar konusunda, tesis edilen tasarrufun niteliğine ilişkin bir belirsizliğin olması durumunda, ATAD, ilgili tasarrufun niteliğini veya esasında ne tür bir tasarruf olduğunu belirleme yetkisine sahiptir. Bu konuda, Tuğrul Arat şu yorumu getirmektedir : “ *eğer inceleme konusu tasarruf, sınırlı sayıda, muayyen veya kabili tayin kişilere uygulanma yeteneği taşıyorsa ‘Karar’, soyut ve genel bir kişiler kategorisi bir bütün olarak nazara alınmak suretiyle, o kategoriye kabili tatbik bulunuyorsa ‘Tüzük’ kabul edilecektir. Şu halde, eğer, söz konusu kişiler genel kategoriye girdikleri için, tasarrufun etkisi onların hukuki durumları üzerinde gerçekleşiyorsa, tasarruf ‘Tüzük’ tür ; yok eğer, bu kişiler bireysel şart ve nitelikleri itibarıyla tasarruftan ferden etkilenmekte iseler,*

Andlaşmaları, yetki kullanma yetkisini Topluluklar organları itibarıyla düzenlemiştir. İptal davalarının konusu ve iptal nedenleri incelenirken AKÇT Kurucu Andlaşmasının AT ve AAET Kurucu Andlaşmaları ile olan farklı yönleri genel ve soyut olarak ele alınacak, benzer durumlar ise AT-AAET Kurucu Andlaşmaları alt başlığında detaylı olarak ele alınmaya çalışılacaktır.

2.1. AKÇT Kurucu Andlaşması

AKÇT Kurucu Andlaşmasının 33. Md.'si iptal davaları konusunu düzenlemektedir. İşbu Andlaşmanın 33. Md.'sinin 1. Prg.'ında, Komisyon'un tavsiyeleri (*recommendations*) ve kararlarına¹¹ karşı yetkisizlik, yetki saptırması, esaslî şekil sakatlığı, andlaşmanın veya bu andlaşmanın uygulanmasına ilişkin her hukuk kuralının ihlali konusunda ATAD, dolayısıyla ATİDM nezdinde iptal davası açılabilir¹². ATAD ve ATİDM'nin bu davalarda yetkisi, Komisyon tarafından alınan kararların veya tavsiyelerin alındığı ekonomik şartlardan veya ofgulardan kaynaklanan durumun değerlendirilmesi ile ilgili bir inceleme olmamaktadır. ATAD ve ATİDM'nin asıl yetkisi, Komisyon tarafından tesis edilen tavsiye ve kararların AKÇT Kurucu Andlaşması düzenlemelerine açıkça aykırı olarak tesis edilmesi ve bu konuda yetki saptırmasında bulunmasının tespit edilmesiyle birlikte tesis edilen bu tasarrufların iptal edilmesidir.

tasarruf 'Karar' dır. Ne var ki tasarrufların konu aldığı kategoriye giren bireylerin tamamı tasarruf yürürlüğe girdiği anda belirlenebilir durumda olsa bile, söz konusu kategori, özellikleri, düzenleyici işlemin amacına uygun şekilde, objektif olarak tespit edilen hukuki veya maddî bir durum itibarıyla taşın edilmemiş bulunmuyor ise, tasarruf yine 'Tüzük' sayılacaktır." (Ibid., s. 64) Avrupa Toplulukları'nda Topluluk Organları tarafından tesis edilen türeme normlarına, yapısı ve karakteristik özellikleri konusunda bkz., Mehmet GENÇ, op. cit., s. 203-230.

¹¹ AKÇT itibarıyla, türeme normlar konusu İşbu Topluluğun Kurucu Andlaşmasının 14 ve 15. Md.'lerinde düzenlenmektedir. AKÇT Kurucu Andlaşması karar türünden olan tasarrufları Genel Karar ve ferdi karar olarak ikiye ayırmaktadır. Ali Ülkü Azrak, Genel Karar ile Ferdi Karar (birel) karar arasında ayırım yaparken şu ölçütü kullanmasını benimsemiştir : " Komisyon'un genel işlemleri, yapıldıkları sırada savısı henüz bilinmeyen, yürürlükte kaldıkları süre boyunca da artıp azalabilen kişilerin oluşturduğu belirsiz bir kümeve hitap eden işlemlerdir. Buna karşılık birel işlemler, yapıldıkları sırada muhatapları ya isim ya da belli sayıda kişilerin oluşturduğu bir grup olarak belirlenmiş olan ve bu muhatapların, işlemin yürürlükte kaldığı süre boyunca değişmediği işlemlerdir. Şu halde, birel işlem, birden çok oları ya da komiya kapsayabilir ve bu bakımdan soyut ta olabilir. Fakat bu, muhatapları belli olduğu sürece, onun birel işlem niteliğini değiştirmez " (Ali Ülkü AZRAK, op. cit., s. 104-105) .

¹² AKÇT Kurucu Andlaşması itibarıyla, yetkisizlik, yetki saptırması, esaslî şekil sakatlığı, andlaşmanın veya işbu andlaşmanın uygulanmasına ilişkin her hukuk kuralının ihlali bir iptal nedenidir. İşbu iptal nedenlerine ilişkin genel açıklamaları aşağıda AT ve AAET Kurucu Andlaşmaları düzenlemeleri bölümünde yapacağız.

2.2. AAET ve AT Kurucu Andlaşmaları

2.2.1. İptal Davalarının Konusu

AT Kurucu Andlaşmasının 230. Md.'sinin 1. Prg.'ı itibarıyla, ATAD-ATİDM, Avrupa Parlamentosu ile Konsey'in ortaklaşa, Konsey'in, Komisyon'un ve Avrupa Merkez Bankası'nın tavsiyeleri ve görüşleri dışında kalan tasarrufları ile Avrupa Parlamentosu'nun üçüncü kişilere karşı hukuki sonuçlar doğuran tasarrufların yasallığını kontrol etme yetisine sahiptir. Bu bağlamda, iç hukuk itibarıyla tesis edilen hiç bir tasarruf ATAD-ATİDM'nin bu yetkisine girmemektedir. Ancak, bir iç hukuk kuralı, Toplulukların düzenleyici bir hükmünü uygulamaya ilişkinse, iç hukuk itibarıyla tesis edilen tasarrufa karşı açılan bir davayı ATAD-ATİDM kabul edebilir. Bu durumda, davanın açılması, Toplulukların düzenleyici bir tasarrufunun uygulanmasına yönelik iç hukukta benimsenen tasarrufun doğrudan ve kişisel olarak gerçek kişileri etkilemesi, dolayısıyla bunlara yönelik menfi anlamda hukuki sonuç doğurmasıdır¹³. “ Üçüncü kişilere karşı hukuki sonuç doğurma ” tümcesi Maastricht Andlaşmasıyla AT Kurucu Andlaşmasının 173. Md.'sinin 1. Prg.'ının son cümlesine eklenmiştir (yeni 230. Md.'nin 1. Prg.).

İptal davasının açılması, sadece AT Kurucu Andlaşmasının 249. Md.'sinde (eski-189. Md.) benimsenen tasarrufların kategorileriyle sınırlı değildir. Türü ne olursa olsun, kişilerin hukuki durumunu değiştiren ve bunların çıkarlarını etkileyecek zorunlu hukuki etkilere yol açan her türlü tasarruflara karşı iptal davası açılabilir. Diğer bir ifadeyle, Divan-Mahkeme, gerçek kişilere karşı zorunlu bir sonuç doğuran tasarruflar aleyhine açılan davaları kabul etmektedir. Ancak, Divan'ın içtihatlarında kimi kez, zorunlu olmayan fakat hukuki sonuç doğuran tasarruflara karşı da dava açılabilmesi kabul edilmektedir¹⁴.

AT Kurucu Andlaşması, Maastricht Andlaşmasıyla revize edilmeden önce işbu iptal davası açma hakkını Parlamento tarafından tesis edilen tasarruflara karşı tanımamaktaydı. Ancak, ATAD nezdinde açılan kimi davalarda, ATAD, tesis ettiği kararlarında, AT Parlamentosu'nun aldığı kararların da iptal davası konusu olabileceğini kabul etmiştir. ATAD, 10.02.1983 tarihli kararında AT Parlamentosu'nun çalışma yerinin değiştirilmesi konusunda almış olduğu karara karşı Lüksemburg tarafından açılan davaya bakmada kendini yetkili görmüş ve AT Parlamentosu'nun Topluluk bütçesine ilişkin kararlarının üçüncü kişiler açısından “ hukuki sonuçlar ” doğurduğunu ve bu nedenle işbu kararlara karşı iptal davası açılabilmesini karara bağlamıştır¹⁵. 23 Nisan 1986 tarihinde aldığı bir kararda, AET Kurucu Andlaşmasının 173. Md.'sinde (yeni AT Kurucu Andlaşmasının 230.

¹³ Bkz., internet üzerinden, <http://www.multimania.com/nicollier/droit/dteur-schema.html>.

¹⁴ Ibid..

¹⁵ Konuya ilişkin ATAD kararı için bkz., internet üzerinden <http://curia.eu.int/common/recdoc/indexaz/fr/c1.htm>, **230/81**, Arrêt du 10.02.1983, Luxembourg / Parlement, Rec.1983, s.255. Ayrıca, bkz., Haluk GÜNUĞUR, op. cit., s. 298 ; Tuğrul ARAT, op. cit., s. 60.

Md.'si) böyle bir düzenleme olmamasına rağmen, Parlamento tarafından tesis edilen tasarruflara karşı da dava açılabileceğini verdiği kararda içtihat anlamında kabul etmiştir¹⁶.

2.2.2. İptal Davasının Nedenleri

Maastricht Andlaşmasıyla revize edilen AAET Kurucu Andlaşmasının 146. ve AT Kurucu Andlaşmasının 230. Md.'lerine istinaden her Topluluğun amaçladığı konular itibarıyla, işbu Andlaşmaların ve bunların uygulanmasıyla ilgili tüm düzenlemelerinin ihlali, yetkisizlik, yetki saptırması ve esaslı şekil sakatlığı gibi nedenlerle yukarıda 3 No'lu dipnotta belirttiğimiz durumlarda ATİDM ve diğer durumlarda ise ATAD önünde iptal davası açılabilir. İki Kurucu Andlaşmada da iptal davasının nedenleri benzer tümcelerle düzenlenmiştir.

2.2.2.1. Kurucu Andlaşmaların ve Bunların Uygulanmasıyla İlgili Düzenlemelerin (hukuk normlarının) İhlali

AT Kurucu Andlaşmasının 230. Md.'sinin 2. Prg.'ı ve AAET Kurucu Andlaşmasının 146. Md.'sinin 2. Prg.'ında benimsenen " *Andlaşmanın veya işbu Andlaşmanın uygulanmasına ilişkin herhangi bir hukuk kuralının ihlali* " tümcesi aşağıda açıklamaya çalışacağımız diğer iptal konularını genel anlamda içerecek bir şekilde formüle edilmiştir. Başka bir ifadeyle, diğer iptal nedenleri Kurucu Andlaşmaların ilgili düzenlemelerinde yer almaması halinde bile, işbu tümce aracılığıyla diğer sakat tasarrufların iptal edilmesi olasıdır¹⁷. " *Andlaşmanın veya işbu Andlaşmanın uygulanmasına ilişkin herhangi bir hukuk kuralının ihlali* " tümcesinden anlaşılması gereken, Toplulukların primer ve sekonder normlarının ihlal edilmesi durumudur. Kimi durumlarda bu konuda açılacak davalara " *hukuka aykırılık* " davaları da denilmektedir¹⁸. Toplulukların primer ve sekonder normlarının yanı sıra uluslararası hukukta kabul edilen " *genel hukuk ilkeleri* " ne, üye devletlerin ulusal hukuklarında ortaklaşa benimsenen " *genel hukuk ilkeleri* " ne¹⁹ aykırılık durumunda (bunu saptayacak olan yine ATAD'nın kendisidir²⁰)

¹⁶ Bu davaya ilişkin ATAD kararının metni için bkz., internet üzerinden <http://curia.eu.int/common/reccod/indexaz/fr/c1.htm>, **294/83**, Arrêt du 23.04.1986, Les Verts / Parlement, Rec.1986, s.1339.

¹⁷ Tuğrul ARAT, op. cit., s. 72.

¹⁸ Ibid..

¹⁹ Haluk Günüçür, Toplulukların üçüncü ülkelerle yaptıkları andlaşmalarda benimsenen düzenlemelerin Topluluklar müktesabatına (*acquis communautaire*) dahil olması nedeniyle, işbu düzenlemelerin ihlal edilmesinin hukuka aykırılık durumu oluşturduğunu kabul etmektedir (Haluk GÜNÜÇÜR, op. cit., s. 306). Ali Ülkü Azrak, yazılı olmayan Hukukun Genel İlkeleri olarak şunları örnek göstermektedir : " *İyi niyet kuralı, idari işlemlerde ölçülülük kuralı, 'ne bis in idem' kuralı, hukuk güvenliği ve adalet, idari işlemlerde istikrar kuralı* " (Ali Ülkü AZRAK, op. cit., s. 124).

²⁰ Bu konuda bkz., Ayşe Füsün ARSAVA, " ATAD'ın Hukuk Yaratma Yetkisi ", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı 54-3, Temmuz-Eylül 1999, s. 16-21.

iptal davası açılmakta ve açılan iptal davası neticesinde tesis edilen tasarruf iptal edilmektedir²¹.

2.2.2.2. Yetkisizlik

İptal davaları, yetkisizlik nedeniyle de açılabilirler. Avrupa Toplulukları Kurucu Andlaşmaları, Topluluklara verdiği yetkilerin hukuka uyarlı olarak kullanılmasını öngörmektedirler. Örneğin, AT Kurucu Andlaşmasının 4. Md.'sinin 1. Prg.'ı ve AAET Kurucu Andlaşmasının 3. Md.'sinin 1. Prg.'ı, Topluluk organlarının işbu Andlaşmaların kendilerine " *tanınan yetki sınırları içinde hareket* " etmeleri gerektiğini düzenlemiştir. Ancak, uygulamada, işbu maddelerde benimsenen amacın dışına zaman zaman Topluluk organlarının çıktığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, kendi yetkisinde olmayan bir konuda bir Topluluk organının diğer bir organın yetkisini (iç yetkisizlik) veya üye devletlere ait bir yetkinin (dış yetkisizlik) Topluluk organları tarafından kullanılması²² durumuna AT hukukunda rastlanılabilmektedir. Topluluk organları itibarıyla, yetkisizliğin belirlenmesi, işbu organlara tevdi edilen yetki kullanma yetkisi sınırlarının açıkça tespit edilmesinden bağımlıdır. Kimi durumlarda, AT Konseyi'nin kendi yetkisinde bulunan bir konuya ilişkin olarak AT Komisyonu'na yetki kullanma yetkisini devretmesi halinde, Komisyon'un devredilen yetki kullanma yetkisinin sınırları içerisinde hareket etmesi gerekmektedir²³.

Avrupa Toplulukları Kurucu Andlaşmalarının öngördüğü sınırlar içerisinde yetki kullanma yetkisinin bir organ tarafından diğer bir organa devredilmesinde, Kurucu Andlaşmaların amir düzenlemelerine uygun hareket edilmesi zorunludur. Diğer bir ifadeyle, bir organ diğer bir organa yetki kullanma yetkisini devrederken, Kurucu Andlaşmaların kendisine verdiği bir yetkiden daha fazlasını devredemez²⁴.

²¹ Ali Ülkü AZRAK, loc. cit., Tuğrul ARAT, op. cit., s. 72-73. ATAD'nın bu konuya ilişkin 23.11.1971 tarihli Bock/Commission davası kararı için bkz., internet üzerinden, <http://curia.eu.int/common/recedoc/indexaz/fr/c1.htm>, **62/70**, Arrêt du 23.11.1971, Bock / Commission, Rec.1971, s.897. Diğer yandan, internet üzerinden bkz., ATAD'nın Töpfer davası kararı, , <http://curia.eu.int/common/recedoc/indexaz/fr/c1.htm>, **112/77**, Arrêt du 03.05.1978, Töpfer / Commission, Rec.1978, s.1019. Ayrıca, bkz., Haluk GÜNUĞUR, loc. cit.

²² Ali Ülkü AZRAK, op. cit., s. 122. Haluk GÜNUĞUR, bu konuda, iç yetkisizliğe ilişkin olarak sadece iptal davası açma hakkının tanıdığı, dış yetkisizlik durumunda ise yapılan tasarrufun yok sayıldığını belirtmektedir. Fakat, bu olgunun iptal davası açılmasına engel oluşturmadığını vurgulamaktadır (Haluk GÜNUĞUR, Ibid., s. 304).

²³ Örneğin, AT Kurucu Andlaşmasının 81. Md.'sinin 3. Prg.'ına (eski 85. Md.'nin 3. Prg.'ı) göre, AT Komisyon'un, aynı hükmün 1. Prg. ile rekabeti bozucu, engelleyici ve kısıtlayıcı her türlü düzenlemenin yasaklanmasına rağmen bir " **blok istisna** " kararı tesis edebilmesinin yetkiye ilişkin şartı, AT Konseyi'nin yetki kullanma yetkisini, dolayısıyla yetki devrini oluşturmasıyla olasıdır. AT Komisyonu'nun Konsey'in yetki devrine istinaden kullandığı yetkiler konusunda bkz., Mehmet GENÇ, op. cit., s. 99.

²⁴ Ayrıca, bu konuda ATAD'nın 13.06.1958 tarihli davası için bkz., internet üzerinden, <http://curia.eu.int/common/recedoc/indexaz/fr/c1.htm>, **9/56**, Arrêt du 13.06.1958, Meroni /

2.2.2.3. Yetki Saptırması

Topluluk organlarının Kurucu Andlaşmalar itibarıyla kendilerine tanınan yetki kullanma yetkilerini tanınma amaçları dışında kullanmaları durumunda " yetki saptırması " veya " yetkinin kötüye kullanılması " söz konusu olmaktadır. ATAD, 21.06.1958 tarihli *Hauts Fourneaux Acieries Belges* davasında verdiği kararında, yetki kullanma yetkisinin belirlenen prosedürün, geçerli olmayan bir kamu yararı amacıyla veya kamu yararı amacı dışına çıkılarak kullanılması durumlarında " yetki saptırması "nın oluşacağını kabul etmiştir²⁵. Bu durumda, yetki saptırmasına istinaden açılan bir davada, iptal edilmesi istenen tasarrufun, yetki kullanma yetkisine sahip organ tarafından amaç dışı tesis edildiğinin tespit edilmesi gerekir. Aksi takdirde, yetki saptırmasına istinaden tasarrufun iptali yoluna gidilemez.

ATAD'nın yetki saptırması konusundaki içtihatları genel ve soyut olarak şu şekilde verilebilir²⁶ - Avrupa Toplulukları Kurucu Andlaşmalarında, ilgili Topluluklar organlarının amacı olarak benimsenmiş amacın hiç göz önüne alınmamış olması :

- "Açığa vurulmayan bir amacın art niyetli olarak izlenmiş olması " ;
- Avrupa Toplulukları Kurucu Andlaşmalarında benimsenmiş olan " usulü takip etmek yükümlülüğünden kurtulmak için, başka bir amaca yönelmiş olması " (*détournement de procédure*-usul saptırması) ;
- Ekonomik konulardaki düzenlemelerde, işbu ekonomik konulara muhataplar arasında eşitliği bozacak şekilde eylemde bulunulması.

2.2.2.4. Esaslı Şekil Sakatlığı

AT ve AAET Kurucu Andlaşmaları, Topluluk organlarının tesis ettikleri veya edecekleri tasarruflarda esaslı şekil sakatlığını bir iptal davası konusu olacağını düzenlemektedir. Esaslı şekil sakatlığı itibarıyla iptal davası konusu olan Avrupa Toplulukları organlarının tasarruflarının iptal edilebilmesi için, işbu tasarruflara ilişkin sakatlığın esaslı olması gerekmektedir. Şekil noksanlığı veya esaslı şekli sakatlığı konusunda her iki Kurucu Andlaşma itibarıyla örnek vermek olasıdır. AT Kurucu Andlaşmasının 253. Md.'si, AT Konseyi'nin, Komisyon'un veya Avrupa Parlamentosu ile Konsey'in ortaklaşa tesis ettikleri Tüzüklerin, Direktiflerin ve

Haute Autorité Rec 1958, s.11. ATAD, işbu davaya ilişkin kararında, AKÇT Yüksek Otoritesi, kendisine bağlı olan Hurda Bürosu'nun aldığı bir takım kararlara istinaden, hurda demir üzerinden bir takım ön kesimlerin ödenmesine ilişkin tasarruflarda bulunmuş ve ATAD, bunları yetkisizlik nedeniyle iptal etmiştir. ATAD, iptal kararında, AKÇT Kurucu Andlaşmasının, Komisyon'a bu konuda karar almaya ilişkin yetki kullanma yetkisine bu tür bir kuruma devretmesine cevaz vermediğini belirtmiştir (Tuğrul AKAL, op. cit., s. 70).

²⁵ Bkz., internet üzerinden, <http://eur-lex.europa.eu/common/recedoc/indexaz/fr/c1.htm>, 8/57, Arrêt du 21.06.1958, Groupement des hauts fourneaux et aciéries belges/ Haute Autorité, Rec 1958, s. 225. Ayrıca, bkz., Haluk ÖZNUĞUR, op. cit., s. 307.

²⁶ Ali Ülkü AZRAK'ın tasarıfı baz alınmıştır. Bkz., Ali Ülkü AZRAK, op. cit., s. 125-126.

Kararların gerekçeli olmalarını benimserken²⁷, AAET Kurucu Andlaşmasının 162. Md.'si de Konsey veya Komisyon'un aynı konudaki tasarrufları için benzer bir düzenleme getirmektedir. Bu bağlamda, türeme normların gerekçesiz olarak kabul edilmeleri veya şekle ilişkin diğer eksikliklerin gerçekleşmesi (örneğin, türeme normların kabul edilmesine ilişkin toplantı yeter sayısına uyulmaması vb.) halinde iptal davası konusu olmaktadır. Türeme normların gerekçeli yayınlanması salt bir şekil şartı olarak düşünülmemesi gerekir. Zira, bu durum karşı tarafın haklarını doğru olarak savunabilmesi açısından benimsenmiş bir olgu olarak da düşünülebilir²⁸. Azrak, ATAD kararlarına istinaden, esaslı şekil sakatlıklarını genel olarak şu şekilde vermektedir²⁹ :

- Avrupa Toplulukları organları tasarruflarının hazırlık aşamasında benimsenen kimi usul şartlarının yerine getirilmemesi³⁰ ;
- Yukarıda belirttiğimiz karar verme usulüne ilişkin kuralların ihlal edilmesi (örneğin, Avrupa Toplulukları organlarının toplantı nisabına ve tesis edilen kararların yazılı olmasına ilişkin kuralların ihlali) ;
- Tesis edilen tasarrufta, alınması zorunlu olan bir danışma görüşü veya kararının alınmaması ve gerekçe gösterilmemesi gibi zorunluluklara uyulmaması.

3. İptal Davası Açmada Süre

AT Kurucu Andlaşmasının 230. Md.'sinin 5. Prg.'ı ve AAET Kurucu Andlaşmasının 146. Md.'sinin 5. Prg.'ı, kararın yayınlanmasını, davacıya tebliğini veya tebliğ edilmemesi halinde davacının kararı öğrendiği günden itibaren iki ay içerisinde iptal davası açabileceğini hükümselleştirmiştir. AKÇT Kurucu Andlaşmasının 33. Md.'sinin 3. Prg.'ında, tavsiye veya kararın yayımlanması veya bildirilmesinden itibaren bir ay içerisinde açılması gerektiğini benimsemektedir. Bu süreler, Tüzükler-Genel Kararnameler itibarıyla, Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi'nde yayınlanmasını takip eden yirminci günden itibaren, Resmi Gazete'de yayımlanma zorunluluğu bulunmayan, ancak muhataplarına tebliğ edilmesi zorunlu olan direktif ve kararlar için tebligat tarihinden, fakat bu son duruma

²⁷ Bu konuda, ATAD'nun 04.07.1963 tarihli kararı için, internet üzerinden bkz., <http://curia.eu.int/common/reccdoc/indexaz/fr/c1.htm>, **24/62**, Arrêt du 04.07.1963, Allemagne / Commission CEE, Rec.1963, s.131. Ayrıca, işbu davanın yorumu için bkz., Tuğrul ARAT, op. cit., s. 70-71.

²⁸ Yüksel İNAN/ Sertaç BAŞEREN, " Avrupa Toplulukları Adalet Divanının Yargı Yetkisi ", **Amme İdaresi Dergisi (TODAİE)**, Cilt 19, Sayı 3, 1986, s. 111.

²⁹ Ali Ülkü AZRAK, op. cit., 123-124.

³⁰ Örneğin AT Kurucu Andlaşmasının 37. Md.'sinin 2. Prg.'ı gereğince Komisyon'un ortak tarım politikası konusunda önerilerde bulunurken, Ekonomik ve Sosyal Komite'ye danışması gerekmektedir. Avrupa Toplulukları Kurucu Andlaşmalarında, kimi durumlarda üye Devletlerin önerilerine başvurulmadan karar verilmemesi benimsenmiştir (örneğin, AT Kurucu Andlaşmasının 88. Md.'sinin 2. Prg.'ı). Diğer yandan, Topluluklar organları tarafından, işlenen bir haksız eylem ve işleme karşı yaptırım niteliği taşıyan önlemler alınmadan önce, bu kararlara muhatap olacakların yazılı ve sözlü savunma yapmalarına izin verilmesi veya bu konuda olanak tanınması gerekmektedir (Ali Ülkü AZRAK, op. cit., s. 119).

ilişkin olarak, tebligatın yapılmaması halinde, ancak, direktifin veya kararın muhatabı, işbu direktif veya kararı başka bir yoldan öğrenmişse, öğrenme tarihinden itibaren başlar. Ancak, kararın muhatabı olmayan kişi için, söz konusu süre, kararın varlığını ve muhtevasını öğrendiği andan itibaren işler³¹. İptal davasının açılmasına ilişkin bu süreler muhataplar itibarıyla hak düşürücü niteliktedir. Ancak, bu sürelerin kaçırılması durumunda, tesis edilen tasarruf, gerçekten de hukuka aykırı bir durum oluştursa bile yürürlükte kalmaya devam edecektir. Diğer bir ifadeyle, işbu tasarruflar iptal işlemine tabi tutulmadıkları için uygulama alanı da bulabileceklerdir.

Avrupa Toplulukları Kurucu Andlaşmaları itibarıyla, genel karakterli tasarrufların olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak amacıyla, önleyici mahiyette düzenlemeler bulunmaktadır. Örneğin, AT Kurucu Andlaşmasının 241. Md.'si (paralel mahiyette AAET Kurucu Andlaşmasının 156. Md.'si) gereğince, işbu Andlaşmanın yukarıda belirttiğimiz sürenin sona ermesine bağlı olmaksızın, Avrupa Parlamentosu ile Konsey'in ortaklaşa yaptıkları bir Tüzüğü veya Konsey'in, Komisyon'un veya Avrupa Merkez Bankası'nın bir Tüzüğünden kaynaklanan bir uyumsuzluk nedeniyle taraflardan her biri, ATAD nezdinde işbu Tüzüğün geçersizliğini, AT Kurucu Andlaşmasının 230. Md.'sinin 2. Prg.'ındaki gerekçelere dayanarak ileri sürebilir. Burada, bahsi geçen madde itibarıyla münhasır bir dava türü benimsenmemiştir. Ancak, ATAD önünde devam eden bir dava esnasında, bir Tüzüğün uygulanması söz konusu olduğunda, işbu Tüzüğün hukuka aykırılığının bir def'i olarak öne sürülmesi olasılığı düzenlenmektedir. Diğer bir ifadeyle, hukuka aykırılık def'i, iptal edilmesi gereken, fakat iptal davası açılmayıp yürürlükte kalan Toplulukların genel karakterli türeme normlarının uygulanmasını önlemek amacıyla benimsenen hukuki bir önlem olmaktadır. Örneklendirecek olursak, bir gerçek kişi tarafından, bir Tüzüğe dayalı olarak kendisi muhatap alınarak tesis edilen bir kararın iptali için açılan davada, işbu gerçek kişi hukuka aykırılık def'ini Tüzük hakkında ileri sürebilir. Eğer, hukuka aykırılık def'i haklı görülecek olursa, işbu davaya ilişkin olarak, Tüzüğün hukuka aykırılığı nedeniyle tesis edilen kararın hukuki dayanağı sakat hale geleceğinden, kararın iptal edilmesi gerekli olacaktır³². Bu durumda, Tüzük iptal edilmemekte, sadece buna dayanılarak tesis edilen tasarruf iptal edilmektedir. Tüzüğe karşı ileri sürülen hukuka aykırılık def'inin haklı bulunması durumunda, Tüzüğü çıkaran yetkili organın, hukuka aykırılık oluşturan tasarrufu kaldırmak veya yerine yenisini

³¹ Bu konuda bkz., ;

- Ali Ülkü AZRAK, op. cit., s. 119 ;

- Tuğrul ARAT, op. cit., s. 64 ;

- Mehmet GENÇ, op. cit., s. 229.

³² Bu konuda, ATAD'nın kararları için internet üzerinden bkz., <http://curia.eu.int/common/recdoc/indexaz/tr/c1.htm>; -9/56, Arrêt du 13.06.1958, Meroni / Haute Autorité, Rec.1958, s.11;

- 31-33/62, Ordonnance du 30.10.1962, Wöhrmann / Commission CEE, Rec.1962, s.991. Ayrıca, bkz., Tuğrul ARAT, op. cit., s. 66.

tesis etmede gerekli önlemleri alması gerekmektedir. Hukuka aykırılık def'inde de yukarıda belirttiğimiz iptal nedenlerini değerlendirmeye almaktadır.

Hukuka aykırılık def'i konusunda, ATAD geniş yorum metodunu benimsemekte, dolayısıyla sadece Tüzüklere değil, aynı zamanda Tüzük olmayıp da, Tüzüğün benzer nitelikteki etkisini oluşturan tasarrufları da bu kategoride kabul etmektedir (AT Kurucu Andlaşması 241. Md'si-AAET Kurucu Andlaşması 156. Md'si, hükümleri)³³. Tekrar belirtecek olursak, gerçek kişilerin, Topluluk organları tarafından tesis edilen kararlara muhatap olmaları veya doğrudan doğruya ve bireysel olarak karardan menfi yönde etkilenmeleri durumunda, işbu karara karşı iptal davası açmaları kendilerine bir hak olarak tanınırken, aynı davada, söz konusu edilen kararın dayandığı Tüzük eğer hukukten sakatsa, işbu Tüzüğe karşı hukuka aykırılık def'i öne sürülebilecektir³⁴.

AKÇT Kurucu Andlaşması 33. Md.'sinin 3. Prg.'ına istinaden, toplu veya periyodik para cezaları konusundaki kararlara karşı açılan davalarda, işbu kararların verilmesinin hukuki dayanağını oluşturan Genel Kararlar veya Tavsiyeler konusunda hukuka aykırılık def'i işletme ve işletme ortaklıkları öne sürülebilmektedir. Ancak, bu hüküm, ATAD tarafından geniş yoruma tabi tutulmuş, dolayısıyla hukuka aykırılık def'inin ileri sürülmesi genelleştirilmiştir³⁵.

4. İptal Davası Açma Yetkisi Olanlar

Avrupa Toplulukları, Kurucu Andlaşmaları veya tamamlayıcı mahiyetteki diğer düzenlemeleri itibarıyla farklı konularda görevli kılınmış ve bu görev alanlarına yönelik olarak bazı farklı yetkilerle donatılmışlardır. Bu nedenle, kimi durumlara yönelik, muhatap aldıkları sùjeler de farklı olmaktadır. Üç Topluluk Kurucu Andlaşmaları, Topluluklar tarafından tesis edilebilecek tasarrufları düzenlemektedir. İşbu tasarrufların hukuka uyarlı olmamaları ve menfi yönde hukuki sonuç doğurmaları nedeniyle, muhatap oldukları sùjeler tarafından Topluluklar hukukunun öngördüğü sınırlar çerçevesinde iptal istemiyle dava edilmeleri mümkündür.

4.1. AKÇT Kurucu Andlaşması

4.1.1. Üye Devletler, Konsey, Parlamento ve Sayıştay

AKÇT Kurucu Andlaşmasının 33. Md.'sinin 1. Prg.'i itibarıyla, Komisyon'un tavsiye ve kararlarına karşı ATAD nezdinde Konsey veya bir üye Devlet tarafından iptal davası, yukarıda genel olarak belirlemeye çalıştığımız gibi, yetkisizlik, esaslı şekil sakatlığı, andlaşmanın veya andlaşmanın uygulanmasıyla ilgili bir kararın

³³ Ibid..

³⁴ Bu konuda, bkz., Ibid., s. 66-67.

³⁵ Bkz., internet üzerinden, <http://eur-lex.europa.eu/comdoc/indexaz/fr/c1.htm>, **9/56**, Arrêt du 15.06.1958, Meroni / Haute Autorité, Rec. 1958, 311.

ihlal edilmesi durumunda açılabilir. Ayrıca, Avrupa Parlamentosu ve Sayıştay kendi haklarını korumak amacıyla belirtilen karar, tavsiye ve hukuki ihlallere karşı ATAD nezdinde iptal davası açabilmektedirler.

4.1.2. İşletme ve İşletme Ortaklıkları

AKÇT Kurucu Andlaşmasının 33. Md.'sinin 2. Prg.'ı, yine işbu Andlaşmanın 48. Md.'sinde benimsenen işletme ve işletme ortaklıklarının³⁶ da :

a. kendilerini ilgilendiren tavsiye ve ferdi kararlara (AT hukuku itibarıyla korunan çıkarlarına zarar verilmesi halinde)³⁷ veya

b. kendilerine ilişkin yetki saptırması olduğunu ileri sürdükleri genel karar ve tavsiyelere karşı³⁸ süre şartına³⁹ uymak kaydıyla ATİDM'inde iptal davası açma hakkına sahiptirler (AKÇT-33/2. Md.). Burada dikkat edilmesi gereken husus, işletme ve işletme ortaklıklarının, genel karar ve tavsiyelere karşı iptal davası açmalarının sadece yetki saptırması unsuruna dayandırılmış olmasıdır. AKÇT Kurucu Andlaşması itibarıyla, gerçek kişilerin iptal davası açmaları söz konusu değildir. AKÇT Kurucu Andlaşması düzenlemeleri kapsamında, demir ve çelik sektöründe faaliyet gösteren işletme ve işletme ortaklıklarıyla iş yapan diğer acente veya firmaların iptal davası açma haklarından doğrudan bahsedilmemekle birlikte, Mahkeme işbu acente veya firmaların dava açmalarını çok istisnai durumlarda kabul edebilmektedir⁴⁰.

4.2. AAET - AT Kurucu Andlaşmaları

4.2.1. Üye Devletler, Konsey, Komisyon, Parlamento, Avrupa Merkez Bankası ve Sayıştay

AT Kurucu Andlaşmasının 230. Md.'sinin 2. Prg.'ı ve AAET Kurucu Andlaşmasının 146. Md.'sinin 2. Prg.'ı, yukarıda belirtilen konulara ilişkin iptal davası açma hakkını her üye devlete, Konsey'e ve Komisyon'a tanımıştır. Ancak işbu hak, AT ve AAET Kurucu Andlaşmalarının, Maastricht ve Amsterdam Andlaşmalarıyla revize edilmelerinden sonra, AT Kurucu Andlaşması itibarıyla (230. Md.'sinin 3. Prg.'ı), ayrıcalıklarını korumayı amaç edinen durumlara yönelik

³⁶ Tuğrul ARAT, " iktisadi teşebbüs ve teşebbüs birlikleri " kavramlarını kullanmaktadır (Tuğrul ARAT, op. cit., s. 62). Bu konuda detaylı bilgi için bkz., Ali Ülkü AZRAK, op. cit., s. 110.

³⁷ Yüksel İNAN/Sertaç BAŞEREN, op. cit., s. 110.

³⁸ Louis CARTOU, *Communautés européennes*, Cinquieme édition, Dalloz, 1975, s. 138.

³⁹ Bkz., supra..

⁴⁰ Bu konuda, ATAD'nın 19.03.1964 tarihli SOREMA davasında verdiği karar için bkz., internet üzerinden <http://curia.eu.int/common/reccdoc/indexaz/fr/cl.htm>, **67/63**, Arrêt du 19.03.1964, Sorema / Haute Autorité, Rec.1964, s. 293. Ayrıca, bkz., Haluk GÜNÜĞÜR, op. cit., s. 303.

AT Parlamentosu⁴¹, Sayıştay ve Avrupa Merkez Bankası'na ve AAET Kurucu Andlaşması açısından (146. Md.'sinin 3. Prg.'ı) ise AT Parlamentosu ve Sayıştay'a tanınmıştır. İptal davasının açılmasındaki gaye, Avrupa Toplulukları Kurucu Andlaşmaları itibarıyla dava açmaya ehil kılınmış sùjelerin (üye devlet(ler), organlar, gerçek ve tüzel kişiler) Topluluk organlarının tasarrufları nedeniyle menfi yönde etkilenen menfaatlerinin korunmasıdır. Bu bağlamda, üye devletlerin ve her iki Topluluk itibarıyla dava açmaya yetkili organların menfaatleri, tesis edilen kararlar neticesinde olumsuz etkilenmesi sonucu bu kararlara karşı iptal davası açılmaktadır⁴². Ancak, ATAD nezdinde açılan davalarda, Divan, Arat'ında belirttiği gibi " somut planda bir 'menfaat ihlali'nin var olup olmadığını araştırma cihetine gitmediği görülmektedir " ⁴³. Bu durumda, genel ve soyut olarak denilebilir ki, gerek üye devletler ve gerekse iptal davası açmaya ehil Topluluk organları, tesis edilen Tüzükler, Kararlar ve Direktifler veya bağlayıcı nitelikteki her tasarruf için, iptal davası açabilirler⁴⁴. Üye Devletlerin Konsey'de oybirliği ile tesis ettikleri kararların, bir üye devlet veya üye devletler tarafından ATAD önünde iptal davası konusu yapılmaları, üye devletin veya üye devletlerin Konsey bünyesinde yansıttıkları iradeleriyle ters bir durum yaratmaktadır. Fakat, ATAD, 12.07.1979 tarihli Italie/Conseil davasında verdiği kararında, bu durumun üye devlet veya devletlerin iptal davası açmalarına engel oluşturmadığını benimsemiştir⁴⁵. Bu bağlamda, AT Konseyi'nde kendi temsilcisinin olumlu irade bildiriminde bulunduğu Konsey karar veya kararlarına karşı, üye devletin ATAD nezdinde iptal davası açması olasıdır.

4.2.2. Gerçek ve Tüzel Kişiler

AT Kurucu Andlaşmasının 230. Md.'sinin 4. Prg.'ı ve AAET Kurucu Anlaşmasının 146. Md.'sinin 3. Prg.'ına istinaden " her gerçek veya tüzel kişi, aynı şartlar altında, kendisine yöneltilen ve başka bir kişi için alınmış bir karar veya tüzük görünümünde olup da, kendisini kişisel ve doğrudan ilgilendiren kararlara karşı dava açabilir ". İşbu paragraflarda benimsenen " doğrudan " kavramı ile kastedilen, kararın muhataba uygulanabilmesi ve etkili olabilmesi için

⁴¹ Örneğin, AT Parlamentosu, AT Kurucu Andlaşmasının kendisine tanıdığı yetkiler çerçevesinde ayrıcalıklarını korumak amacıyla AT Konseyi'ne karşı ATAD nezdinde açtığı davalar hakkında bkz., <http://curia.eu.int/common/reccdoc/indexaz/fr/c1.htm>, ;

- **C-360/93**, Arrêt du 07.03.1996, Parlement / Conseil, Rec.1996, s.I-1195 ;

- **C-303/94**, Arrêt du 18.06.1996, Parlement/Conseil, Rec.1996, s. I-2943 ;

- **C-392/95**, Arrêt du 10.06.1997, Parlement/Conseil, Rec.1997 s. I-3213.

⁴² Yaptığımız bu genel ve soyut değerlendirmeler AKÇT Kurucu Andlaşması'nın 33. Md.'si için de geçerlidir.

⁴³ Tuğrul ARAT, op. cit., s. 61. Bu konuya ilişkin ATAD'nın 31.03.1971 tarihli kararı için bkz., internet üzerinden, <http://curia.eu.int/common/reccdoc/indexaz/fr/c1.htm>, **22/70**, Arrêt du 31.03.1971, Commission / Conseil, Rec.1971, s. 263.

⁴⁴ Tuğrul ARAT, Ibid..

⁴⁵ İşbu dava için bkz., internet üzerinden

<http://curia.eu.int/common/reccdoc/indexaz/fr/c1.htm>, **166/78**, Arrêt du 12.07.1979, Italie / Conseil, Rec.1979, s. 2575. Ayrıca, bkz., Haluk GÜNÜĞÜR, op. cit., s. 299.

ayrıca aracı tasarrufa ihtiyaç duyulmamasıdır. Yine, gerçek ve tüzel kişiler⁴⁶ açısından, işbu paragraflarda bahsi geçen “ *kişisellik* ” kavramından anlaşılması gereken ise Topluluk organları tarafından tesis edilen tasarrufların, gerçek ve tüzel kişiyi kendi şartları ve özellikleri itibarıyla etkilemesidir. Topluk organları tarafından tesis edilen bir tasarrufa istinaden bir üye Devletin yapacağı bir düzenleme, tesis edeceği bir karar veya uygulayacağı bir politika da gerçek ve tüzel kişiyi “ *kişisel* ” olarak etkileyebilir⁴⁷. Elbette, bu “ *kişisellik* ” durumu, gerçek ve tüzel kişilerin çıkarlarını menfi yönde etkileyebilir. Gerçek ve tüzel kişilerin bu tür davaları açabilmeleri için kendilerine yönelik bir çıkar ihlalinin bulunmasını gerekli olmaktadır. Diğer bir ifadeyle, işbu kişilerin hukuksal anlamda çıkarlarının menfi yönde etkilenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, genel olarak diyebiliriz ki, gerçek ve tüzel kişiler muhatabının kendisi olduğu kararlara karşı şartsız⁴⁸, muhatabi diğer bir süje olan kararlara karşı ise işbu kararların doğrudan doğruya ve bireysel olarak kendilerini ilgilendirmesi şartıyla iptal davası açabilirler⁴⁹. Ancak, doğrudan doğruya bir Tüzük veya Direktife karşı gerçek ve tüzel kişilerin dava açması hakkı tanınmamıştır⁵⁰. Gerek AT Kurucu Andlaşmasının 230. Md.’sinin 4. Prg.’ı gerekse AAET Kurucu Andlaşmasının 146. Md.’sinin 3. Prg.’ındaki kimi tümceler sarih olmaktan uzaktır.

İlk olarak, işbu paragraflarda benimsenen “ *Tüzük (kararname) görünümündeki kararlar* ” tümcesi, AT ve AAET itibarıyla yetkili organlar tarafından Tüzük görünümünde kararların tesis edilebileceği izlenimini doğurmaktadır. Ancak, Günüşür, bu konuya ilişkin olarak, AT Konsey veya Komisyon’un tesis edeceği hukuk normunda yapıldığı sonucunun çıkarılmaması gerektiğini, zira, “ *karar şeklinde alınacakken, karar görünümü veren ve fakat Tüzük şeklinde çıkan bir tasarruf söz konusu değildir* ”⁵¹. Bu konuda, Kararname ve Karar arasında ayrımı belirlemede, Tüzüklerin “ *genellilik* ” (coğrafi ve hukuksal genellilik) özelliğinin

⁴⁶ Ünal TEKİNALP, “ Gerçek ve Tüzel Kişiler ” kavramının geniş anlaşılması gerektiği, dolayısıyla kamu ve özel hukuk tüzel kişilerin bu kavramın kapsamına girdiğini ve iptal davası açma konusunda gerçek ve tüzel kişinin uyrukluğunun ve ikametgahının bulunduğu yerin önemli olmadığını belirtmektedir (Bu konuda bkz., Ünal TEKİNALP/Gülören TEKİNALP vd., **Avrupa Birliği Hukuku**, 2.Baskı, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2000, s. 249.

⁴⁷ Ibid., s. 248.

⁴⁸ Örneğin, AT Komisyonu’nun tesis ettiği rekabet, anti-damping ve ve anti-sübvansiyona ilişkin kararları bu kapsama girmektedir (Bu konuda bkz., Ünal TEKİNALP vd., Ibid.).

⁴⁹ Diğer yandan, ATAD, 15.03.1967 tarihli kararında, isim ve şekil itibarıyla “ *karar* ” olmayan, ancak gerçek ve tüzel kişinin hukuki durumunu etkilemede aynı sonucu doğuran bir tasarrufu “ *karar* ” etkisinde kabul etmektedir. Bu konuda bkz., internet üzerinden, <http://curia.eu.int/common/reccdoc/indexaz/fr/c1.htm>, **8-11/66**, Arrêt du 15.03.1967, Cimenteries e.a. / Commission CEE, Rec.1967, s. 93. Ayrıca, bkz., Tuğrul ARAT, op. cit., s. 63.

⁵⁰ Bu konuda ATAD’nın verdiği 17.06.1980 tarihli karar için bkz., internet üzerinden, <http://curia.eu.int/common/reccdoc/indexaz/fr/c1.htm>, **789/79**, Arrêt du 17.06.1980, Calpak / Commission, Rec.1980, s. 1949. Ayrıca, bkz., Tuğrul ARAT, Ibid..

⁵¹ Haluk GÜNÜŞÜR, op. cit., s. 301.

dikkate alınması genel olarak benimsenmektedir⁵². İşbu konuda, Genç Tüzüklerin (Kararnamelerin) nitelikleri açısından " soyut, genel ve bütün " olduklarını ve bunların sadece belirli kesimler için sonuçlar doğurucu bir etkinliğe sahip olduklarını ve belirli kesimler için hak ve yükümlülükler doğurdıklarında AT-AAET Tüzüklerinin Karar niteliğine büründüklerinin varsayıldığını belirtmektedir⁵³. Diğer yandan, Tüzüklerin bütününe yönelik gerçek ve tüzel kişilerin dava açma hakkı bulunmazken, işbu Tüzüklerin bir çok kararı ihtiva etmeleri nedeniyle, bu kararlara karşı dava açma hakkı saklı olmaktadır⁵⁴. Bu bağlamda, Tüzük veya kararların yöneldiği hukuk süjesi önemli olmaktadır. Yani tesis edilen tasarrufun kişisel olarak ve doğrudan gerçek ve tüzel kişiyi menfî yönde etkilemesi durumunda, Tüzük görünümünde olsa bile, bu tasarrufa karşı dava açılabilir. ATAD, 15.07.1963 tarihli Plaumann davasında verdiği kararda, Tüzük görünümündeki kararlara karşı gerçek ve tüzel kişilerin dava açabileceğini benimsemiştir⁵⁵.

İkinci olarak, bir üst paragrafta bahsi geçen " bir başka kişi " tümcesi de sarıh değildir. İşbu tümce itibarıyla, bir başka kişinin sadece gerçek ve tüzel kişi değil aynı zamanda üye devletlerin de " bir başka kişi " olarak kabul edilebileceğidir⁵⁶. Diğer gerçek ve tüzel kişiler için alınmış, ancak başka gerçek ve tüzel kişileri ilgilendiren ve bunların çıkarlarını doğrudan etkileyen kararlar için bu kişiler iptal davası açabilirler⁵⁷. Aynı zamanda, Topluluk organları tarafından tesis edilen ve üye devletlerin takdirine ihtiyaç duyulmaksızın uygulanan ve kişiler itibarıyla bireyselleşen, gümrük ve dış ticaret ve Topluluk yardımları⁵⁸ gibi konularda tesis edilen kararlara karşı da gerçek ve tüzel kişilerin iptal davası açmaları olasıdır. İşbu konuda, Ünal Tekinalp, şu örneği vermektedir : AT Komisyonu'nun, üye Devletleri, " ithalatta geriye etkili koruyucu önlemler almak konusunda yetkilendiren kararı aleyhine bütün ithalatçılar dava açabilir "⁵⁹. ATAD, Alfred Töpfer KG ve Getreide-Import Gesellschaft/Commission davasında, bir üye devlete

⁵² Mehmet GENÇ, op. cit., s. 219-225.

⁵³ Ibid., s. 220.

⁵⁴ Ibid..

⁵⁵ Bkz., internet üzerinden <http://curia.eu.int/common/recedoc/indexaz/fr/cl.htm>, **25/62**, Arrêt du 15.07.1963, Plaumann / Commission CEE, Rec.1963, s.199. Ayrıca, bkz., Günügür, 1996 : 301.

⁵⁶ Haluk GÜNUĞUR, op. cit., s. 302.

⁵⁷ Örneğin, bir tüzel kişiye tanınan fon desteği, diğer bir tüzel kişiyi menfî yönde etkileyebilir. Bu konuda, ATAD'nın çeşitli kararları için bkz., internet üzerinden <http://curia.eu.int/common/recedoc/indexaz/fr/cl.htm> :

- **25/62** Arrêt du 15.07.1963, Plaumann / Commission CEE, Rec.1963, s.199 ;

- **26/76** Arrêt du 25.10.1977, Metro / Commission, Rec.1977, p.1875 ;

- **11/82** Arrêt du 17.01.1985, Piraiki-Patraiki / Commission, Rec. 1985, p.207 ;

- **169/84**, Arrêt du 28.01.1986, Cofaz / Commission, Rec.1986, p. 391. Ayrıca, bkz, Ünal TEKİNALP vd., op. cit., s. 250.

⁵⁸ Ibid..

⁵⁹ Ibid.

karşı yöneltilmiş bir karara karşı bir gerçek kişinin iptal davası açabileceğini resmen kabul etmiştir⁶⁰.

5. İptal Davasının Sonuçları

5.1. AKÇT Kurucu Andlaşması

AKÇT Kurucu Andlaşması itibarıyla iptal edilen bir tasarruf, davaya bakan ATAD veya ATİDM tarafından Komisyona gönderilir⁶¹. Komisyon, kararın gerektirdiği önlemleri almakla yükümlüdür. Topluluğun sorumluluğuna neden olabilecek bir haksız eylem ve işlemden kaynaklanan ve Divan-Mahkeme tarafından tespit edilen bir tavsiye (*recommandation*) veya karar (*décision*) nedeniyle bir grup işletme veya işletme tarafından doğrudan ve özel olarak maruz kalınan zarar halinde. Komisyon, kendisine AKÇT Kurucu Andlaşması düzenlemeleriyle tanınan yetkileri kullanarak, iptal edilen tavsiye veya kararın olumsuz sonuçlarını giderecek önlemleri almakta ve gerektiğinde bir ceza da belirleyebilmektedir (AKÇT Kurucu Andlaşmasının 34. Md.'sinin ilk Prg.). Eğer Komisyon, uygun bir süre içerisinde iptal kararının icrasını gerektirecek önlemleri almazsa, bir tazminat davası Divan-Mahkeme önünde açılabilir (AKÇT Kurucu Andlaşmasının 34. Md.'sinin 2. Prg.).

5.2. AT-AAET Kurucu Andlaşmaları

AT Kurucu Andlaşmasının 231. Md.'sinin 1. Prg.'ı ve AAET Kurucu Andlaşmasının 147. Md.'sinin 1. Prg.'ına istinaden, ATAD-ATİDM, iptal davasını haklı görecekt olursa, dava konusu tasarrufun iptaline karar vermektedir. Dava konusu olan tasarruflar, iptal edilmeleriyle birlikte, yürürlüğe girmelerinden itibaren yok hükmünde sayılırlar. İptal davası konusu olan tasarrufların bir bütün olarak iptal edilmesi yoluna gidilmektedir. Ancak, kimi istisnai durumlarda, iptal işlemine maruz kalan tasarrufların bazı hükümlerinin iptal edilmesi yoluna da gidilebilmektedir. Bu konuda, böyle bir iptal kararının verilmesine hükmeden ATAD, iptal ettiği ve etmediği hükümlerin birbirlerinden ayrı nitelikte olduklarına hükmetmesi gerekmektedir. Buna karar verecek olan ATAD'nın kendisidir⁶².

⁶⁰ Bkz., <http://www.multimania.com/nicolier/droit/dteur-schema.html>.

⁶¹ ATAD bu konuda 23.10.1974 tarihinde verdiği kararında (davanın 22 nolu prg.'ı), iptal edilen tasarrufu gereğinin yapılması amacıyla Komisyon'a göndermiştir. Bu konuda bkz., internet üzerinden <http://curia.eu.int/common/recdoc/indexaz/fr/c1.htm>, **17/74**, Arrêt du 23.10.1974, Transocean Marine Paint Association / Commission, Rec.1974, s.1063. Ayrıca, bkz., Haluk GÜNÜĞÜR, op. cit., s. 309.

⁶² Bu konuda, ATAD'nın 13.07.1966 tarihli kararına bkz., internet üzerinden, <http://curia.eu.int/common/recdoc/indexaz/fr/c1.htm>, **56/64**, Arrêt du 13.07.1966, Consten et Grundig / Commission CEE, Rec.1966, s. 429. Ayrıca, işbu kararın yorumu için bkz, Tuğrul ARAT, op. cit., s. 75.

İptal edilen tasarrufun yerine ATAD veya ATİDM tarafından başka bir tasarrufun konulması mümkün değildir. Bu konuya ilişkin yetki kullanma yetkisi her üç Topluluk itibarıyla yetkilendirilmiş organlardadır. Ancak, ATİDM'nin iptal kararlarına karşı ATAD nezdinde temyiz davası açılabileceğinden, işbu kararlar, alınmalarından itibaren ATAD nezdinde iki aylık bir süre içerisinde temyiz edilebilmektedir⁶³. AAET ve AT Kurucu Andlaşmaları itibarıyla iptal işlemi içeren karar *erga omnes* değerdedir⁶⁴. İptal kararı, üye devletler açısından bağlayıcı olması nedeniyle, üye devletler tarafından iptal edilen Topluluk organları tasarruflarını uygulamaktan kaçınmakla yükümlüdürler⁶⁵. İptal etme işlemi geriye yürüyecek (*retroactif*) bir etki gösterir. İşlem, hiç olmamış gibi kabul edilir⁶⁶. Bununla birlikte, ATAD, eğer gerekli görürse, AT Kurucu Andlaşmasının 231. Md.'sinin 2. Prg.'ında ve AAET Kurucu Andlaşmasının 146. Md.'sinin 2. Prg.'ında benimsendiği gibi, Tüzüklerle ilgili olarak, iptal edilen Tüzüğün etkilerinden hangilerinin kesinleşmiş sayılacağını kararında belirtir. İşbu hükümler itibarıyla denilebilir ki, ATAD, iptal edilen Tüzüğün hükümsüz hale gelmesine rağmen, işbu Tüzüğe istinaden tesis edilen tasarruflar sonucu oluşan durumların korunmasına kararında belirtebilir⁶⁷. Burada dikkat edilmesi gereken husus, iptal kararının geriye yürüyeceği kuralının istisnaları olarak sadece Tüzüklerin konu teşkil edeceğidir. İptal edilen bir işlemde sonra, iptal kararının verilmesine neden olunan tasarrufu tesis eden kurum, iptal kararına uygun olarak yeni bir tasarruf tesis etmelidir. Tesis ettikleri tasarruf veya tasarrufları iptal edilen organ veya organların, gerekli önlemleri almakla yükümlü oldukları AT Kurucu Andlaşmasının 233. Md.'sinin 1. Prg.'ı ve AAET Kurucu Andlaşmasının 149. Md.'sinin 1. Prg.'ında benimsenmiştir⁶⁸. Gerekli önlemlerin alınmaması durumunda, Topluluklar Kurucu Andlaşmalarından doğan sorumluluk nedeniyle (akdi sorumluluk) tazminat davasının açılması olasıdır.

⁶³ ATAD nezdinde ATİDM'nin kararlarının temyiz edilmesi konusunda bkz., ATAD Statüsü'nün :

- AKÇT itibarıyla IV No'lu başlık altında 49, 50 ve 51. Md.'leri ;
- AT itibarıyla IV No'lu başlık altında 49, 50, 51, 52, 53 ve 54. Md.'leri ;
- AAET itibarıyla IV No'lu başlık altında 50, 51, 52, 53, 54 ve 55. Md.'leri ;

⁶⁴ <http://perso.wandoo.fr/karane/dcomtr/trecannulcom.html>.

⁶⁵ Tuğrul ARAT, op. cit., s. 74.

⁶⁶ İptal kararının geriye yürütmesi , bazı durumlarda önemli sorunlara yol açabilir. Bu durumda, ATAD, yeni bir tasarruf tesis edilene kadar, eski tasarrufun geçerli olmasına karar verebilir. İptal edilen bir tasarrufun geriye yürütmesine örnek olarak ATAD'nın 08.04.1976 tarihinde verdiği karar konusunda bkz., internet üzerinden, <http://curia.eu.int/common/recdoc/indexaz/fr/e1.htm>, 29/75, Arrêt du 08.04.1976, Kaufhof AG / Commission, Rec.1976, s.431. Ayrıca bkz., Haluk GÜNUĞUR, op. cit., s. 308.

⁶⁷ Tuğrul ARAT, op. cit., s. 75.

⁶⁸ Ancak, işbu paragraflardaki yükümlülük AT Kurucu Andlaşmasının 288. Md.'sinin 2. Prg.'ı ve AAET Kurucu Andlaşmasının 188. Md.'sinin 2. Prg.'ındaki düzenlemelere hâcel getiremez. İşbu son düzenlemeler, sözleşme (akit) dışı sorumluluk konusunda, her iki Topluluğun, kurumları veya ajanları (memurları) tarafından görevlerinin icrası sırasında neden oldukları zararları, üye devletlerin ortak genel hukuk ilkelerine uygun olarak tazmin etmekle yükümlü olduğunu benimsenmektedir.

SONUÇ

Avrupa Toplulukları organlarının tesis ettikleri hukuki tasarruflara karşı açılan iptal davaları, davanın sonucunda eğer tesis edilen tasarruf iptal edilecek olursa yenilik doğurucu bir durum yaratmaktadır⁶⁹. Zira, ATAD veya ATİDM tarafından tasarrufun iptal edilmesi geriye etkili olmaktadır. Topluluklar hukuku düzenlemeleri kapsamında, iptal davaları bağımsız olarak açılırlar. İptal davasında tesis edilen karar, ulusal merciilerin karar ve eylemlerine karşı ikame edilemezler⁷⁰. İptal davalarında, Topluluklar organlarının, bağlayıcı nitelikteki hukuki tasarruflarının AT Kurucu Andlaşmaları itibarıyla hukuka uyarlı olup olmadıkları ATAD-ATİDM tarafından tespit edilmeye çalışılmakta ve hukuka aykırılığın tespit edilmesi durumunda ilgili tasarruf iptal edilmektedir. Bu bağlamda, iptal davalarında tespit işleminin öncelikle yapılması nedeniyle, işbu davaların tespit davaları niteliğinde olduğu da söylenebilir⁷¹. ATAD-ATİDM, iptal davalarında, incelemesini Kurucu Andlaşmalarda öngörülen iptal nedenleriyle sınırlı tutmakta, dolayısıyla iptal davasına konu olan tasarrufun esasına yönelik değerlendirmeye girmemektedir⁷².

İptal davalarında, muhataplar, davanın açılmasına yönelik hak düşürücü süre ve diğer hususlar, AKÇT ve AT-AAET Kurucu Andlaşmalarının konuları itibarıyla farklı olmaları nedeniyle değişik düzenlenmiştir. Ancak, iptal edilen tasarrufların genel anlamda doğurdukları sonuçlar benzer olmaktadır. İptal davaları konu itibarıyla türeme normlarla sınırlı tutulmaktadır. Gerek Maastricht Andlaşması ve gerekse Amsterdam Andlaşması aracılığıyla üç Topluluğun Kurucu Andlaşmalarında yapılan revizyonlar, iptal davalarında, dava açmaya ehil olan süjeleri nicel olarak arttırmıştır. Avrupa Toplulukları hukuku kendine özgü yapısal özelliği ile, ATAD ve ATİDM aracılığıyla iptal davaları kapsamında, yasal olmayan tasarrufların iptalini sağlayarak, hukukun üstünlüğünü, dolayısıyla geçerliliğini sağlamada önemli olmaktadır.

KAYNAKLAR

Kitaplar, Makaleler

- ARAT Tuğrul, *Avrupa Toplulukları Adalet Divanı*, ATAUM Yayını, No 3, Ankara, 1989.

⁶⁹ Ünal TEKİNALP vd., op. cit., s. 246.

⁷⁰ Bu konuda, ATAD'nın 25.10.1972 tarihli kararı için bkz., <http://curia.eu.int/common/reccdoc/indexaz/fr/c1.htm>, **96/71**, Arrêt du 25.10.1972, Haegemann / Commission, Rec.1972, s. 1005. Ayrıca, bkz., Ünal TEKİNALP vd., op. cit., s. 246.

⁷¹ Tuğrul ARAT, op. cit., s. 68.

⁷² Ibid.. Ayrıca bkz., Yüksel İNAN/Sertaç BAŞEREN, op. cit., s. 108. ATAD-ATİDM nezdinde açılan bir iptal davasında, Avrupa Toplulukları Kurucu Andlaşmalarında benimsenen iptal nedenlerinden bir çoğunun bir arada bulunması olasıdır.

- ARSAVA Ayşe Füsün. **Avrupa Toplulukları Hukuku ve Bu Hukukun Ulusal Alanda Uygulanmasından Doğan Sorunlar**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları. No 545, Ankara, 1985.
- ARSAVA Ayşe Füsün. " ATAD'ın Hukuk Yaratma Yetkisi ". **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı 54-3, Temmuz-Eylül 1999, s. 13-28.
- AZRAK Ali Ülkü. **Avrupa Topluluklarında İdari Yargının Genel Esasları**, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No 3072, İstanbul, 1982.
- CARTOU Louis. **Communautés européennes**. Cinquieme édition, Dalloz, 1975.
- GENÇ Mehmet. **Avrupa Topluluklarının Kurumsal ve Hukuksal Yapısı**, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayını. No 72, Bursa, 1993.
- GÜNÜĞÜR Haluk. **Avrupa Topluluğu Hukuku**, Avrupa Ekonomik Dayanışma Merkezi, Ankara, 1996.
- İNAN Yüksel/BAŞEREN Sertaç. (). " Avrupa Toplulukları Adalet Divanının Yargı Yetkisi ", **Amme İdaresi Dergisi (TODAİE)**, Cilt 19, Sayı 3, 1986, s. 99-118.
- PAZARCI Hüseyin. **Uluslararası Hukuk Açısından AET'nin Yaptığı Andlaşmalar**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1978.
- PAZARCI Hüseyin. **Avrupa Toplulukları'nın Uluslararası İlişkileri (Hukuksal Çerçeve)**, Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 1991.
- TEKİNALP Ünal/TEKİNALP Gülören. **Avrupa Birliği Hukuku**, 2.Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2000.

İnternet Yayınları

- <http://curia.eu.int/common/recdoc/indexaz/fr/cl.htm>
- <http://curia.eu.int/fr/txts/cting/txt6.pdf>
- <http://www.eleves.ens.fr:8080/home/mlnguyen/droit/cjce.html>
- [4-http://europa.eu.int/abc/obj//treaties/fr/frtr42.htm](http://europa.eu.int/abc/obj//treaties/fr/frtr42.htm)
- <http://perso.wandoo.fr/karine/dcomtr/trecannulcom.html>
- <http://www.multimania.com/nicollier/droit/dteur-schema.html>

Kısaltmalar

- AAET : Avrupa Atom Enerji Topluluğu
- AKÇT : Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
- AT : Avrupa Topluluğu
- ATAD : Avrupa Toplulukları Adalet Divanı
- ATİDM : Avrupa Toplulukları İlk Derece Mahkemesi
- Bkz. : Bakınız